

Багрій О. І.,

Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України, м. Київ

ДИСКУРСИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАУКОВИХ ДИСКУСІЙНИХ ТЕКСТІВ

У статті йдеться про дискурсивні характеристики наукового дискусійного дискурсу; виділяються основні типи дискурсивних одиниць, що утворюють дискурсивно-текстову тканину дискусійної прози; наводяться типові мовні засоби реалізації прагматичної настанови автора дискусійної прози.

Ключові слова: наукова дискусія, дискурсивна процедура, дискурсивний сегмент, асертивні висловлювання.

В статье проанализированы дискурсивные характеристики научного дискуссионного дискурса; выделены основные типы дискурсивных единиц, составляющих дискурсивно-текстовую ткань дискуссионной прозы; описаны языковые средства реализации прагматической интенции автора дискуссионной прозы.

Ключевые слова: научная дискуссия, дискурсивная процедура, дискурсивный сегмент, дискуссионный фрагмент, асертивные высказывания.

The article highlights the major discourse characteristics of the scientific scholarly debate discourse. The account of the chief language means used to realize the communicative goal of the author of that kind of prose is presented. It has been shown that the interplay of numerous discourse procedures and respective discourse segments constitute a discourse-text.

Key words: scholarly debate, discourse-text, discourse procedure, discourse segment, scholarly debate discourse chunk, assertive statement.

Метою статті є висвітлення дискурсивних характеристик наукового дискусійного дискурсу, для чого ми плануємо вирішити ряд практичних завдань, як-от: 1) виділити основні типи дискурсивних одиниць, що утворюють дискурсивно-текстову тканину дискусійної прози; 2) дослідити структурно-динамічний аспект наукових дискусійних фрагментів; 3) встановити коло типових мовних засобів реалізації прагматичної настанови автора дискусійної прози.

Актуальність статті визначається посиленою увагою сучасної лінгвістики до питань забезпечення ефективності мовленнєвої діяльності в умовах глобалізації (зокрема в науковій сфері).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що уперше виявлено та описано персуазивний потенціал структури дискусійних фрагментів англословної наукової прози.

Об'єктом дослідження є дискусійні дискурсивні фрагменти з англо-американських наукових текстів різних жанрів.

Предмет дослідження – дискурсивні та прагматичні характеристики дискусійних дискурсивних фрагментів.

Матеріалом дослідження послуговували фрагменти наукових дискусійних статей з американської наукової прози в галузі інформаційних технологій та наук про Землю кінця ХХ – початку ХХІ сторіч.

Дискурс наукового дискусійного тексту становить собою ієрархічно структуроване утворення, різномірні компоненти якого відображають різні аспекти та етапи процесу утвердження позиції автора з питання дискусії [5]. Через сукупність інтенцій дискурсивних сегментів, що складають дискусійний дискурс, реалізується комунікативно-прагматична складова тексту, основний задум автора, націлений на досягнення ілюктивного ефекту розуміння адресатом його позиції та перлюктивного ефекту переконання адресата у свої правоті.

Комунікативний намір автора наукової дискусійної прози передбачає висловлення та утвердження його поглядів з приводу предмета дискусії. Для оформлення та формування своєї позиції з дискусійного питання автор використовує асертивні висловлювання, змістом яких є думка мовця про дійсність, що ними репрезентується, а ілюктивною метою – висловлення цієї думки [6, с. 40-41]. Висунення точки зору еквівалентне здійсненню асертивного мовленнєвого акту, адже лише мовленнєві акти, що належать до класу асертивів, передбачають, що мовець ручається за істинність чи правильність пропозиційного змісту здійсненого мовленнєвого акту [3, с. 69].

Зважаючи на те, що асертивним висловлюванням у дискусійній прозі належить провідна роль у актуалізації комунікативного наміру автора, дискурсивні процедури асерції та відповідні їм авторські асертиви можна розглядати як дискурсивне ядро дискусійного фрагмента. У критичній дискусії процедури асерції реалізуються у різноманітних асертивних дискурсивних сегментах, як-от: твердження, міркування, запевнення, припущення тощо – за допомогою яких мовець виражає свою думку з дискусійної проблематики. Перелічені типи асертивних дискурсивних сегментів, відповідають різним типам асертивних мовленнєвих актів.

За ступенем впевненості асертивні сегменти можна поділити на ті, вірогідність пропозиції яких є категоричною та проблематичною. При цьому обов'язковим є введення модусу епістемічного плану (Н. Д. Арутюнова) як маркера асерції. Модуси не лише передають оцінку вірогідності змісту пропозиції, але й слугують засобами переконання адресата, стимулюють інтелектуальну реакцію читача, іншими словами, виконують інтерактивну функцію [2]. Дискурсивні сегменти з модусом думки **категоричної вірогідності** об'єднують висловлювання, в значенні предикатів яких виражається глибока впевненість автора в істинності, очевидності повідомлюваної інформації [4, с. 17]. До предикатів категоричної вірогідності належать предикативні прикметники *sure, certain, evident, apparent*, а також модальні слова *surely, certainly, quite* тощо. Наприклад:

«It is clear that these systems are not exactly alike», Davis notes, but comparing them may help researchers figure out how hypoxia develops [2, с. 12].

Послаблення ілюктивної сили асерції демонструють предикати пропозиційного відношення думки проблематичної вірогідності. Вони можуть бути виражені: повнозначними дієсловами *to think, to believe, to suppose*,

тощо; дієсловами-зв'язками *to seem, to appear*; модальними дієсловами з епістемічним значенням припущення *may, might, can, could*; предикативними прикметниками *it is possible, it is likely, it is not impossible*; модальними словами *perhaps, likely* тощо. Наприклад:

We speculate that the added buzz amplifies faint inputs, thus heightening the animal's sensitivity to smells ... [1, с. 36-37].

Зважаючи на те, що задумом дискусійного фрагменту є утвердження позиції автора з дискусійного питання, асертивний дискурсивний сегмент, який актуалізує позицію автора з питання дискусії, становить ядро дискусійного фрагменту. Дискурсивний контекст, змістом якого є введення чи обґрунтування думки автора, становить – стосовно асертивного сегменту – підрядну частину. Залежно від того, чи такий тип контексту розташований у пре– чи у постпозиції стосовно асертивного твердження, він, відповідно, розподіляється на передасертивний та постасертивний контекст авторського твердження.

У цілому, процедури передасерції у дискусійних фрагментах покликані виконувати низку важливих дискурсивних функцій, як-от: створення тематичного підґрунтя для введення позиції автора, залучення читача до процесу співмислення, упорядкування матеріалу, здійснення дискурсивного мосту від констатації чужих поглядів до утвердження власних. Даний контекст представлений такими видами дискурсивних сегментів, як-от: визначення проблеми дискусії та створення її тематичного тла; введення чужої позиції шляхом цитації, непрямого мовлення, референції чи фонових посилань; оцінної асерції; заперечення / згоди / часткової згоди із думкою опонента.

Контекст, що слідує за асертивним твердженням, в основному спрямований на досягнення автором переконання читача у справедливості наведеного раніше асертивного авторського твердження. Дана прагматична настанова переважно досягається у дискурсивних сегментах: актуалізації значення згоди чи заперечення чужої позиції; аргументації, підтвердження; пояснення, уточнення, екземпліфікації; оцінної асерції; актуалізації нового знання.

Дослідження дискусійних фрагментів довело, що їхня специфічна композиційна та дискурсивна організація прямо залежить від комунікативно-прагматичної настанови автора, яка реалізується поетапно. Отже, представлення знання у дискусійному фрагменті є продуманою та інтенційно спланованою послідовністю мовленнєвих актів, що застосовуються автором відповідно до його задуму.

Вербалізація автором аргументації у дискусійних фрагментах зумовлює використання низки типових лексико-граматичних та граматичних засобів, що слугують засобами переконання адресата. Так, у підрядній аргументації (*subordinate argumentation*) (Ф. ван Емерен, Р. Гротендорст), в якій один довід підтримує інший, вживаються маркери підрядної аргументації із значенням причини та наслідку (*as / as long as / for since / because since / after all since ... therefore / then mouço*) [4]. Наприклад:

For since a bitmap's resolution is fixed, printing a bitmap at a larger size results in a loss of resolution. It is therefore important that bitmap images be created in the right size, and at the highest resolution possible [3, с. 58].

При зв'язному характері аргументації (*coordinate argumentation*), коли кожен з наведених доводів безпосередньо стосується вихідної тези, вживають численні засоби лінійності – нумеративні конектори та маркери послідовності: *There are two distinct reasons why the rifled margins should be elevated above sea level. The first is that the mantle hot-spot produces dynamic uplift. The second reason is that as new igneous material is added to the crust* [2, с. 27]. Якщо судження є конвергентним (*multiple argumentation*), тобто кожен аргумент самостійно (до певної міри) доводить певну точку зору, вживають маркери множинної аргументації та емпатичного додавання: *needless to say; not to mention the fact that; not just because, but also because; firstly because, secondly because mouço*.

До типових мовних засобів вираження епістемічного стану впевненості в науковій дискусійній прозі належить низка лексико-граматичних засобів, що виражають переконання, достовірність внаслідок свого лексичного чи модального значення: предикати пропозиційного відношення думки категоричної вірогідності; предикати пропозиційного відношення знання, які вказують на істинну оцінку вірогідності пропозиції; ментальні предикати, котрі позначають різноманітні процеси отримання, ментальної обробки, передачі й зберігання інформації та знань; одиниці емоційно-експресивної семантики – інтенсифікатори, що підкреслюють очевидність повідомлюваної інформації; маркери емпатичного додавання; емпатичне *do*, що посилює значення предиката; маркери аксіологічної оцінки.

Отже, сукупність інтенцій дискурсивних процедур, що складають дискусійний дискурс-текст, реалізує комунікативно-прагматичну складову тексту, основний задум автора, націлений на досягнення ілюктивного ефекту розуміння адресатом його позиції та перлюктивного ефекту переконання адресата у свої правоті. Композиційно-дискурсивна організація дискусійних фрагментів перебуває у прямій залежності від комунікативно-прагматичної настанови автора та поетапно реалізує її.

Література:

1. Важнейшие концепции теории аргументации / [науч. редактор А. И. Мигунов, пер. с англ. В. Ю. Голубева, С. А. Чахоян, К. В. Гудковой]. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ, 2006. – 296 с.
2. Варгина Е. И. Убеждение адресата в достоверности сообщения в научном тексте / Екатерина Ионовна Варгина // Диалектика текста: в 2-х т. / [Е. А. Барляева, А. И. Берестова, Е. И. Варгина и др.]; отв. ред. А. И. Варшавская. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1999. – С. 95-149.
3. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология / Т. М. Дридзе. – Язык и социальная психология. – М. : Высшая школа, 1980. – 224 с.
4. Еемерен Ф. Х. Аргументация, коммуникация и ошибки / Франс Еемерен, Роб Гроотендорст; [пер. с англ. Е. А. Боговяленской]. – СПб. : Васильевский остров, 1992. – 207 с.
5. Мальцева Н. Б. Ассертивные высказывания и их контекст в английской научной дискуссионной прозе: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Наталия Борисовна Мальцева; Ленингр. гос. ун-т имени А. А. Жданова. – Л., 1988. – 16 с.

6. Хенкеманс С. Ф. Структуры аргументации / Франсиска Снук Хенкеманс // Важнейшие концепции теории аргументации / [науч. ред. А. И. Мигунов; пер. с англ. В. Ю. Голубева, С. А. Чахоян, К. В. Гудковой]. – СПб., 2006. – С. 123-162.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Schneider S. Should We Take Comfort in the Fact That the Aerosols Can Offset the Greenhouse Gases? – Режим доступу : <http://www.pbs.org/wgbh/warming/debate/schneider.html>

2. Sweet C. Performance in an Ad-Hoc Environment / Craig Sweet, Vijay Devarapalli, Deepinder Sidhu // Maryland Center for Telecommunications Research Journal. Vol. 5, No. 3. – 2006. – Режим доступу : <http://www.csee.umbc.edu/~sweet/papers/80211adhoc.pdf>.

3. Hurd G. Creationism at the Geological Society of America / Gary Hurd. – Режим доступу : <http://www.pandasthumb.org/archives/2005/08/creationism-at.html>.